

पल रत्नये चुरा० उभ० सक० सेट् । पालयति ते अपीपलत्-
पल न० पल-कल् । १मांसे न० अमरः “दशगुह्येक्षोत्तराकाशः
प्रायः पङ्कालकैः । तैः पलं स्नात्तु तत्पण्या दण्ड
इत्यभिधीयते” ज्योति० उक्ते २कालभेदे “पलं तु
बौतिकैर्मानैः सादरतिहिभाषकम् । तोलकालतयं ज्ञेयं
ज्वातिर्षीः स्तुतिस्मृतम्” ति० त० उक्ते १मानभेदे “पलं
कर्षचतुष्टयम्” उक्ते ४कर्षचतुष्टये १ पलाल तुच्छधाने पु०
हेम० “साङ्गोद्भवेयां विषुवद्दिनाङ्गे नतिः पलोऽस्य च स
एव तज्ज्यैः” सि० शि० उक्तायां विषुवद्दिनाङ्गे अक्ष-
गतो पु० । [तम् वा० यत् । पालङ्ग्याकै राजनि० ।
पलक्या स्त्री पल++प्लार्थे क पलकं मांसं तत्पुष्टये हि-
लक्ष पु० वल्लभ+पु० । १श्वेतवर्णे २श्वेतवर्णयुक्ते लि०
यलु० २४,४ वेददी० ।

पलचार पु० वल्लभ मांसस्य चार इव उत्तादकत्वात् ।
योषिते त्रिका० तत्प्राक्तेन मांसात्पक्षेस्तस्य तथात्वम् ।
पलमण्ड पु० पलं मांसमिव सृदादिना भित्तिं गण्यति वद-
नैकदेशमिव करोति गङ्गि-वदनैकदेशे अण् । लेपके
(राज) अमरः ।

पलकुट लि० पलम् कटति आवरणोति भीत्या कट-आव-
रणे वा० खच् सप्तम् । भीरौ त्रिका० भीत्या मांसस्या-
वरणस्येव करणात्तस्य तथात्वम् । [धातौ त्रिका० ।

पलङ्गुर पु० पल करोति ल-वा० खच् सप्तम् । पिताख्ये
पलङ्गुषु पुंस्त्री० पलं कर्मणि कप्त+वा० खच् सप्तम् । १राक्षसि
मेदि० स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । २कण्ठगुग्गुलौ पु०
राजनि० ३स्नात्तायाम् ४राक्ष्यायां ५तृणङ्गीर्यां ६किंशुके
७गुग्गुमात्रे ८गोक्षुरके च पु० मेदि० । ९जुङ्गोक्षुरके
१०महान्द्रावस्यां ११मल्लिकायाञ्च स्त्री राजनि० ।

पलद् लि० पलं मांसं ददाति सेवनेन दा-क । १सेवनेन
मांसहारके द्रव्यभेदे २देशभेदे ३नगरीभेदे स्त्री । “कन्या
प्रबदनगरपामस्तुदात्तरपदात्” पा० (कन्यादिपञ्चकोत्त-
रपदाद्देशवाचिनो वृद्धाच्छः) भवार्थे ङ । दक्षिणपलदीय
दक्षिणपलदमवे लि० । पलद्यां भवः पलद्या० अण् ।
पालद् तत्त्व भवे लि० स्त्रियां ङीष् ।

पलद्यादि पु० “प्रस्तोत्तरपदपलद्यादिकोपवाद्” पा० अण्-
प्रत्ययनिमित्ते शब्दगणे स च गणः पा० ग० उक्ते यथा
“पलदी परिपद् रोमक पाहीक कलकीट वलकीट का-
लकीट कमलकीट कमलकीकर कमलमिदा गोष्ठी नैकती
शारणा शूरसेन गोमती पटञ्जर उदपान यमज्ञान” ।

पलप्रिय पुंस्त्री० पलं प्रियमस्य । १काके राजनि० स्त्रियां
टाप् । पलप्रियादयोऽप्यत्र २मांसप्रियमात्रे लि० ।
पलभा स्त्री पलस्य अक्षस्य भा । विषुवद्दिनाङ्गे जायां यङ्-
आयायाम् । “मेवादिगे सायनसूर्यभागे दिनाङ्गजा भा
पलभा भवेत् सा” पञ्चलाचयम् । अक्षभाविषुवद्भाद-
योऽप्यत्र “भुजोऽक्षभा कोटिरिनाङ्गुलो ना” सि० शि०
“अक्षभा नाम पलभा” प्रमिता० “देखा प्राच्यपरा साध्या
विषुवद्भा पलकाया” सू० सि० रत्नमाधव्याख्यायां वि-
स्तरो दृश्यः ।

पलल न० पल-कल् । १मांसे २पङ्के ३तिष्ठचूर्णे च “पललं
तिष्ठकल्कः स्नात् तिष्ठचूर्णञ्च पिटकम्” राजनि० । पलं
जाति ला-क । ४राक्षसे पु० स्त्री मेदि० स्त्रियां जाति-
त्वात् ङीष् । “पलल मधुरं रच्यं पिताक्षवल्गुपिटकम्”
पललन्तु समाल्यातं वैष्णवं तिष्ठपिटकम्” वैद्यकोक्ते
(तिष्ठकुटा) ५पिटकभेदे “पललं मल्लद् द्रव्यं वातघ्नं
कफपित्तघ्ना । हृंहृषं गुरु द्रव्यञ्च स्निग्धं मूलनिव-
र्त्तकम्” तत्त्व तद्गुणा उक्ताः ।

पललज्वर पु० पललं ज्वरयति ज्वर-णिच् अच् । कुक्षः ।
पित्ते धातौ हला० । [द्धच्० ।

पललाग्रय पु० पलले आग्रेते आ+शी-अच् । गण्डुरोमे
पलव पु० पल+वा० भावे अच् पलतो गतितो वाति रक्षति
वा-क । जीवतां छतमत्स्थानां गतिरोधके (पोखे)
मत्स्थधारणसाधने यन्त्रभेदे त्रिका० ।

पलस्ति लि० पल--वा० अस्ति । १पलिते २दीर्घावुषि क० २।
५२ १६ भा० । [हारा० ।

पलाग्नि पु० पलस्य मांसस्य पाचकोऽग्निरिव । पित्ते धातौ
पलाग्र न० पलस्याप्यं शाराग्रः । मांसशाराग्रं हरिवं०
८४६१ स्त्री० ।

पलाङ्ग पुंस्त्री० पलप्रधानमङ्गं यस्य । गिरुमारं हारा०
पलाण्ड पु० पलस्य मांसस्याण्डमिवाचरति अण्ड+वा-
चारे किप् न्यङ्का० क्त । मूलकभेदे (मेयाज) “पला-
ण्डुर्यजनेष्टस्य उगन्धो सुखद्रवकः । पलाण्डुस्तु शुक्ल-
श्रेयो रसोनसङ्गैर्युक्तेः । स्नादुपाकरसोऽस्तुणः कफ-
क्षत्तातिपित्तघ्नः । हरते केवलं वातं बलवीर्यकरो गुरुः”
भावप्र० । तद्गुणेषु दोषः “पलाण्डुं विह्वराक्षस
हत्वाकं पामकुक्कुटम् । लघुनं मृदञ्जनञ्चैव जग्ध्वा क्ष-
म्रायणश्चरेत्” प्रा० वि० एतज्ज्ञानतः कृत् । अत्र च
पुनरुपयनेमिच्छाह विष्णुः “लघुनपलास्तु मृदञ्जनतद्गु-